

ISTORIA UNIVERSALĂ

Evul Mediu.
America precolumbiană
și hispanică

Traducere din limba spaniolă de
Daniela Ducu și Doina-Cristina Rusu

Cuprins

EVUL MEDIU. SECOLELE V-X	1	Lumea extra-occidentală în plin Ev Mediu	130
Destrămarea Imperiului Roman.		Evul Mediu Târziu. Secolele XIV-XV	141
Primele invazii barbare	2	Marea depresiune din Evul Mediu Târziu.	
Invaziile germanice	2	Tensiuni și schimbări sociale	141
Noile realități politice în Occident.		Franța și Anglia în Evul Mediu Târziu.	
Regatele barbare	10	Războiul de o sută de ani	149
Supraviețuirea Imperiului Roman de Răsărit.		Evoluția țărilor occidentale în	
Imperiul Sasanid	19	Evul Mediu Târziu	155
Epoca lui Iustinian. Încercarea de a		Biserica și viața religioasă în Evul Mediu	
reconstrui Imperiul Roman	22	Târziu	160
		Lumea extra-occidentală în Evul Mediu	
Evul Mediu Târziu	27	Târziu	163
Spiritualitatea în epoca „barbară”	27		
Islamul: a treia mare putere a istoriei		AMERICA PRECOLUMBIANĂ	171
medievale	32	ȘI HISPANICĂ	
Schimbările din Orientul Apropiat și din		Continentul american: America	
Nordul Africii	36	în istoria mondială	172
Imperiul Carolingian	46	Preistoria Americii	172
Dezintegrarea Imperiului Carolingian	52	Dezvoltarea culturilor americane complexe	180
Statele de la periferia Imperiului Carolingian	57	Antichitatea Americii	199
Economia și societatea în Occident		Expansiunea Europei: descoperirea Americii	207
(secolele V-X)	64	Cucerirea	215
Religiozitatea în Evul Mediu târziu.		Organizarea statală în Indii	230
Biserica sub controlul laicilor	69	America ne-spaniolă	253
Imperiul bizantin (secolele VIII-IX). De la criză		America hispanică în secolul al XVII-lea	262
la epoca de aur	74	Celelalte Americi	279
Lumea musulmană (secolele VIII-X).		Anexă	287
De la apogeu la decadentă	83	Cronologia Americii din preistorie până în	
Marile culturi asiatice (secolele V-X)	89	secolul al XVII-lea	287
EVUL MEDIU. SECOLELE XI-XV	95		
Etapa de plenitudine a Evului Mediu.			
Secolele XI-XIII	96		
Faza expansivă a economiei medievale	96		
Societatea în etapa de plenitudine a			
Evului Mediu	104		
Evoluția politică a Europei Occidentale			
în plin Ev Mediu	110		
Mediul spiritual și cultural în etapa de			
plenitudine a Evului Mediu	123		

Coordonator științific:

José Manuel Cuenca Toribio,
profesor de Istorie Contemporană

Colectivul științific:

Enrique Aguilar Gavilán,
profesor de Istorie Contemporană

Antonio Garrido Aranda,
profesor de Istoria Americii

María Dolores Asquerino,
profesor de Preistorie

Antonio Barragán Moriana,
profesor de Istorie Contemporană

José Manuel de Bernardo Ares,
profesor de Istorie Modernă

Fernando López Mora,
profesor de Istorie Contemporană

Fernando Mazo Romero,
profesor de Istorie

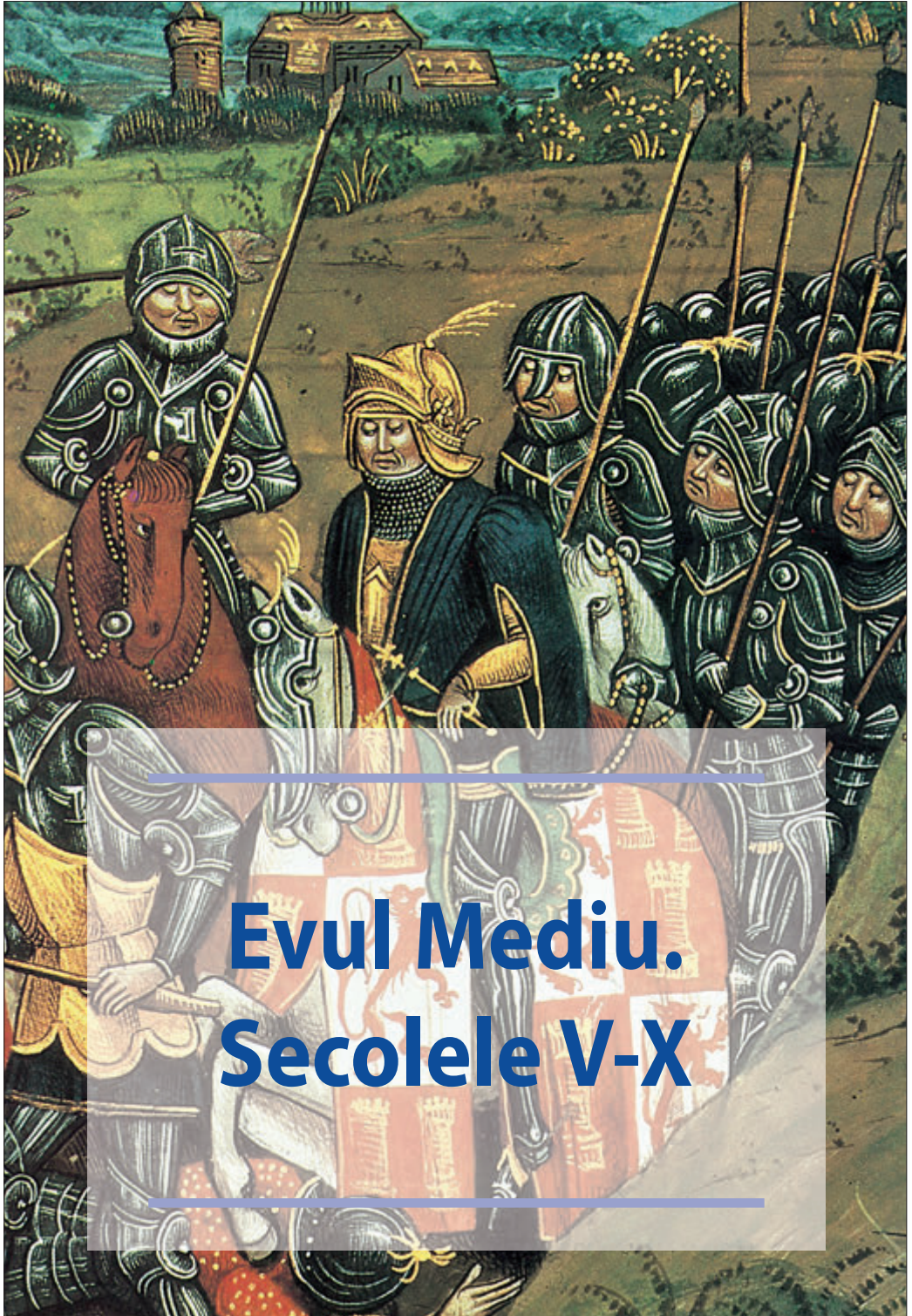
Soledad Miranda García,
profesor de Istorie Contemporană

Luis Navarro García,
profesor de Istoria Americii

Francisco Núñez Roldán,
profesor de Istorie Modernă

Ana María Prieto Lucena,
profesor de Istoria Americii

Juan Francisco Rodríguez Neila,
profesor de Istorie Antică

Evul Mediu. Secolele V-X

Destrămarea Imperiului Roman. Primele invazii barbare

INVAZIILE GERMANICE

Căderea Imperiului Roman constituie obiectul unei polemici îndelungate între istorici. Pentru unii, „moartea” imperiului s-a produs „din cauze naturale”, din cauza anchiлоzării propriilor structuri, după o îndelungată agonie; prezența barbarilor doar a scurtat acest proces. Dimpotrivă, alți istorici sunt de părere că, după depășirea crizei din secolul al III-lea, imperiul – metamorfozat – se îndrepta către o nouă etapă de strălucire, diferită, de altfel, de etapele anterioare ale istoriei sale, dar care a fost imediat întreruptă de invazia barbarilor: „Civilizația romană nu a murit de moarte naturală. A fost asasinată.”

Majoritatea istoricilor actuali obișnuiesc să adopte o interpretare de sinteză pentru a explica prăbușirea Imperiului Roman: invaziile popoarelor germanice din ultimii ani ai secolului al IV-lea și primii ani ai secolului al V-lea au fost înlesnite de criza internă pe care o traversa imperiul. Prezența invadatorilor a acutizat și complicat o situație deja existentă, până la dispariția formală a Imperiului de Apus, în anul 476.

POPOARELE BARBARE

Evoluția politică a etruscilor

Romanii considerau drept barbare toate popoarele care vorbeau o limbă neinteligibilă, care aveau

Relief al unui sarcofag roman care înfățișează o luptă între romani și germani, episod din confruntările care au început să se producă

în secolul al II-lea î.H. Diferitele campanii imperiale stabiliseră o linie de graniță pe Rin și pe Dunăre împotriva invaziilor.

o civilizație mai înapoiață decât a lor și care erau situate în afara hotarelor imperiului.

Utilizând un criteriu zonal, pot fi distinse mai multe grupuri de popoare barbare: popoarele nomade din stepele asiatică, precum hiong-nu („oameni cruzi”), un adevărat coșmar pentru China; avarii și hunii heftaliți, care și-au orientat raziile către India, Imperiul Sasanid și Imperiul Bizantin, și hunii, care, îndreptându-se spre Occident, au provocat invazia germanică. Barbarii deșertului (nomazii): berberii

Catarame și accesorii de curele lombarde, originare din Charente (Franța) și datate în secolul al VI-lea. Lombarzii, un popor de

origine germanică, se organizau în clanuri familiale. Proveneau din nordul Europei și mai târziu s-au mutat în regiunea Panoniei.

din nordul Africii și beduinii din Arabia. Barbarii in-sulari europeni (semi-nomazi): rămășițe ale marelui imperiu al celților, reduși la Irlanda, Scoția și partea nordică a Marii Britanii, până la Zidul lui Hadrian. Popoarele semi-nomade ale Europei formau două mari grupuri: slavii – situați între râurile Vistula și Dnieper – și-au îndreptat expansiunea, începând de la sfârșitul secolului al VI-lea, spre Imperiul Bizantin, iar germanii au fost principalii protagoniști ai invadării Imperiului Roman de Apus, ceea ce justifică atenția specială ce li se acordă.

Germanii: origine, grupuri și valori sociopolitice

Originea germanilor era indoeuropeană. Provenind din Scandinavia, unde sunt atestați încă din mileniul al III-lea î.H., ei au continuat să se extindă și s-au așezat în câmpiile din Europa Centrală. Trecerea timpului a operat importante modificări lingvistice și antropologice în rândul germanilor, astfel încât ajung să se distingă în trei mari grupuri: în est, în zona Daciei și a Ucrainei, se aflau goții, împărțiți în ostrogoți și vizigoți; în centru și în vest, vandalii (Dunărea de mijloc și Dunărea superioară), burgunzii (între Oder și Elba), suevi, alamanii (Main) și francii, împărțiți în ripuari (Rinul inferior) și salieni (între Rin și Scaldă); în sfârșit, în nord, în contact cu bazele scandinave, se aflau anglii, iuții, saxonii, frizonii și lombarzii, deși aceștia din urmă s-au mutat mai târziu în Panonia.

Cadrul social și politic al germanilor era destul de simplu: nu cunoșteau nici statul, nici orașul, căci organizarea lor se limita la familie, trib și popor sau hoardă. Familia se supunea autorității tatălui: soția, fiicele (până la căsătorie) și fiii (până la intrarea în adunarea războinicilor, la 15 ani). Familia, ca proprietară a patrimoniului comun, era cea care răspundea de lipsa unuia dintre membrii săi și care cerea despăgubiri pentru ofensa adusă vreunui dintr-un component al săi.

Reuniunea familiilor cu un străbun comun forma tribul, condus de o aristocrație de sânge sau de valoare, care deținea cea mai mare parte a pământurilor. Sub aristocrație se afla comunitatea oamenilor liberi – bărbații care puteau purta arme –, depozitară a suveranității populare; în adunări, hotărârile adoptate de conducători erau acceptate prin aclamare sau erau refuzate cu un murmur general. Ultima treaptă

a scării sociale era ocupată de cei semi-liberi (vechii sclavi eliberați) și de sclavi (prizonieri de război sau datornici insolvenți), destinați activităților domestice sau muncilor agroanimaliere.

Unirea mai multor triburi forma poporul sau hoarda, la conducerea căreia se afla un rege. Germanii cunoșteau atât regalitatea de sânge și ereditară, cât și monarhia electivă; în unele cazuri au conviețuit ambele forme deoarece pentru război se putea alege o căpetenie diferită, mai capabilă din punct de vedere militar. În jurul acestei căpetenii se formau clientelele militare (*comitatus, gefolge*), formate din fiii nobililor. Se stabileau, astfel, legături strânse de loialitate reciprocă și așa au luat naștere un fel de gărzi personale ale regilor. Hoarda se întrunea în noaptea cu lună plină atunci când trebuia decise alegerea regilor, pacea sau războiul și când trebuia soluționate neînțelegerile dintre triburi.

Ocazional se stabileau confederații ale diferitelor popoare, fie în jurul celui mai puternic dintre popoare, fie pe plan de egalitate între diferitele popoare membre. Aceste confederații, care îndeplineau o funcție militară și care s-au organizat frecvent pe durata invaziilor, erau destul de efemere, formându-se și dizolvându-se extrem de rapid.

Viața economică și spirituală a germanilor

Viața economică a germanilor era foarte simplă, chiar dacă diferea de la un popor la altul. În termeni

Dreapta, sus: piesă din aur și argint, utilizată pentru coifuri și cingători militari. Dedesubt: figura unui cavaler de neam germanic din secolul al

VII-lea. Deși meșteșugăritul german nu s-a distins prin bogăție sau prin calitatea deosebită, a ieșit în evidență producerea de arme și de bijuterii.

generici, se poate spune că practicau o agricultură itinerantă având culturi extrem de reduse (grâu, ovăz, in); se ocupau și de creșterea oilor și a vacilor, îndeletnicire care reprezenta activitatea principală a unora dintre triburi. Din aceste activități și din exploatarea pădurilor, germanii obțineau toate cele necesare pentru a trăi. Cu toate că existau proprietăți individuale – pășuni, păduri și turme –, se considera că toate aparțineau comunității, iar în multe triburi muncile agroanimaliere erau realizate în colectiv.

Meșteșugăritul era de o calitate mediocră, cu excepția metalurgiei – arme de calitate –, a producerii de bijuterii și, într-o măsură mai mică, a țesătoriei și olăritului. Nu exista comerț propriu-zis, se practica trocul natural sau autoaprovizionarea familială; germanii nu cunoșteau moneda și întrebuițau pentru schimburi bare de metal, bijuterii sau animale. Doar în zonele limitrofe *limes*-ului comerțul avea mai multă importanță (produse din piele de animale, sclavi, chihlimbar și produse manufacturiere romane).

Lumea spirituală a germanilor corespundea primitivismului civilizației lor. Se închinau forțelor naturii, personificând fenomene atmosferice (tunetul, fulgerul, furtuna) ori lucruri sau locuri sacre, precum copacul, izvorul sau vârful unui munte. Din panteonul germanilor nu făceau parte oameni sau eroi legendari. Nu existau temple ori sanctuare construite, nici castă sacerdotală. Tatăl familiei sau căpetenia tribului oferea pentru sacrificiu animale și, uneori, persoane, la anumite date, precum solstițiul sau luna plină, pentru a cere zeilor recolte bogate și victorii asupra dușmanilor. Germanii credeau în Viața de Apoi, ca urmare morții erau îngropați cu armele lor. Însă nici Paradisul (Walhalla), nici Infernul (Hell) nu erau concepute ca eterne, ci totul se termina când venea Sfârșitul Lumii, moment în care vor pieri zei și oameni deopotrivă.

RELAȚIILE DINTRE ROMA ȘI GERMANI

Atunci când, la finele secolului al IV-lea, au început invaziile germanice, care vor pune capăt Imperiului Roman de Apus, nu survenea un fenomen cu totul nou, ci se înregistra finalul unui proces îndelungat de războaie și relații ostile între Roma și germani. Acest proces începuse deja din secolul al II-lea î.H., când

bande de cimbrici și teutoni au invadat Italia, fiind învinse de Marius. De-a lungul secolului următor și în contextul războiului cu galii, Iulius Caesar a efectuat câteva campanii pe celălalt mal al Rinului împotriva populațiilor germanice. Însă, în timpul domniilor lui Augustus și Tiberius, mai multe expediții – conduse de Varrus și Germanicus – au pătruns adânc în interiorul Germaniei și au reușit să stabilizească o graniță continuă și sigură (*limes germanicus*), sprijinită pe râurile Rin și Dunăre, care va apăra imperiul de atacurile barbarilor. Campanii sporadice – precum cele ale lui Traian sau Marcus Aurelius – au frânat presiunea expansivă a acestor popoare și au mărit teritoriile imperiale prin integrarea unor noi zone (Dacia). La sfârșitul secolului al II-lea se ajunsese la un echilibru între înaintarea popoarelor barbare și rezistența armatelor romane; o creștere a presiunii sau o diminuare a apărării putea să distrugă această stabilitate. Exact acest lucru s-a întâmplat în timpul crizei din secolul al III-lea, când forțele militare de la graniță au fost retrase ca urmare a războaielor civile, iar bandele de franci și alamanii au invadat Galia, Hispania și Italia, în timp ce saxonii atacau Britania, iar goții pârjoleau Grecia.

Dioclețian și Constantin au reușit să restabilească echilibrul: armata romană, întărită cu efective

Detaliu al unui sarcofag din perioada romană târzie care înfățișează o luptă între romani și barbari. Până în secolul al IV-lea romanii au

încheiat numeroase alianțe cu căpeteniile barbare care îi ajutau să apere posesiunile romane de atacurile altor popoare.

care depășeau o jumătate de milion de oameni, a inițiat o apărare statică a graniței (trupe de grăniceri), dublată de armate mobile, care puteau acoperi orice breșă care s-ar fi putut produce. În paralel, legiunile romane și-au întărit operativitatea prin integrarea unor elemente barbare, fie ocazional (contingente de cavalerie contractate pentru o campanie), fie în mod permanent, prin semnarea unor pacte de prietenie cu populații care furnizau trupe Romei. În câteva zone (inclusiv cele limitrofe Rinului și Dunării) Roma a permis intrarea în imperiu a unor popoare întregi, dându-le pământ în schimbul apărării unui sector de graniță sau în schimbul luptei la ordinele împăratului. Aceste măsuri au avut ca efect o „barbarizare” pașnică a armatei romane. Așa a apărut și paradoxul că apărarea imperiului a ajuns să fie încredințată barbarilor, care în unele situații au acționat loial, iar în altele, dimpotrivă, au înlesnit invazia.

CAUZELE INVAZIILOR

Un fenomen atât de îndelungat ca acesta – și care a continuat cel puțin până în secolul al VI-lea – a avut cauze foarte complexe, așadar este dificil de precizat cu exactitate care au fost cauzele determinante. Prima problemă constă în găsirea motivului pentru care aceste popoare au dorit să se mute din zona lor natală în Imperiul Roman cu riscul de

a-și pierde în această aventură existența individuală și colectivă.

Au fost avansate numeroase explicații, printre care trebuie evidențiate următoarele: schimbările climatice, odată cu înăsprirea condițiilor din habitat, au constrâns la emigrare; nevoia acută de pământ fertil, mai productiv și mai ușor de lucrat; creșterea demografică a stimulat excedentul de populație să caute zone noi în care să se stabilească; spiritul aventurier – s-a spus că, printre germani, exista obiceiul ca fiecare generație să-și caute propriile medii de viață, teritoriu și viitor; dorința de pradă, dat fiind că germanii cunoscuseră bogățiile Imperiului Roman prin intermediul relațiilor de graniță și pe parcursul invaziilor din secolul al III-lea; presiunea popoarelor nomade din stepele asiatice, care i-au împins pe barbarii europeni și i-au obligat să pătrundă în Imperiul Roman.

PROCESUL INVAZIILOR

Echilibrul obținut la granițele imperiului între trupele romane și popoarele germanice s-a stricat la începutul ultimului sfert al secolului al IV-lea; începând cu această dată, avalanșa barbară a fost de neoprit, până când, un secol mai târziu, Imperiul de Apus va dispărea.

Procesul invaziilor nu a respectat un plan premeditat sau vreo strategie concepută anterior, ci a avut drept note dominante improvizatia, anarhia, confuzia și contradicțiile. Nu a existat o luptă definită între romani, pe de o parte, și barbari, pe de altă parte, ci între Imperiu și diferitele popoare, care nici nu acționau la unison, nici nu erau mereu de aceeași baricadă, astfel încât Roma s-a folosit frecvent de barbari împotriva altor barbari.

Avalanșa barbară (370 – 423)

În jurul anului 370, ostrogoții au fost atacați de huni, care, după ce i-au învins, i-au inclus parțial în confederația de popoare pe care o conduceau. Restul ostrogoților s-au retras către vest, împingându-i pe vizigoți, care, temându-se să nu fie absorbiți de huni, au solicitat și au obținut de la împăratul Valens autorizația de a traversa Dunărea și de a se stabili la adăpostul *limes*-ului în calitate

de confederați pe teritoriul roman (376). Ambiția funcționarilor însărcinați cu instalarea goților – aproximativ 200 000 de persoane – a provocat reacția violentă a vizigoților, care au jefuit câteva regiuni din Tracia. Valens a încercat să îi supună cu ajutorul câtorva legiuni, fără să mai aștepte întăririle care veneau din Occident în marș forțat. A fost însă învins și a murit la Adrianopolis (378). Victoria a permis goților să continue jafurile și să încercuiască Constantinopolul.

Noul împărat, hispanicul Teodosie, a reușit să recupereze controlul asupra situației și i-a stabilit pe goți în Panonia și în Tracia, luându-și angajamentul să le furnizeze alimente în schimbul serviciului militar în slujba Romei. După moartea lui Teodosie (395), goții au reînceput să provoace probleme, fapt care, adăugat la puterea excesivă pe care o obținuseră în timpul domniei acestuia, explică reacția negativă a nativilor din zona orientală a imperiului, materializată în uciderea a 7000 de goți la Constantinopol. În fața acestei schimbări radicale a situației, o căpetenie vizigotă, Alaric, a hotărât să caute alte locuri pentru poporul său și a întreprins un marș către Italia, devastând Grecia și Iliria.

În anul 401, Alaric ajungea la granițele Italiei; armata romană, condusă de vandalul Stilicon, l-a învins la Pollentia, dar – poate din solidaritate de sânge – a evitat executarea lui, permițând poporului vizigot să se stabilească în Iliria în calitate de aliat al Romei. După câțiva ani, în 405, Italia a fost invadată de un conglomerat de popoare sub conducerea lui Radagaiso, pe care Stilicon a reușit să îl învingă la Fiesole cu ajutorul tuturor trupelor care păzeau

granița Rinului. Însă, profitând de slăbirea acestei granițe, trei popoare unite (vandalii, suevii și alanii) au reușit să traverseze râul, răspândindu-se în întreaga Galie, pe care au jefuit-o sistematic.

În anul 408, o nouă invazie a lui Alaric, a cărei retragere trebuie să fi fost cumpărată cu un tribut foarte mare, a cauzat căderea lui Stilicon. Dispărea, astfel, singura căpetenie capabilă să se confrunte cu vizigoții, care invadau Italia pentru a treia oară, ocupând capitala și jefuind-o timp de mai multe zile. Alaric va muri în regiunea Calabria, la puțin timp după aceste evenimente. Succesorul său, Ataulf, va avea drept sarcină să conducă poporul vizigot spre Galia și Hispania, unde vizigoții vor acționa în slujba Romei.

Între timp, suevii, vandalii și alanii decisese să treacă în Hispania pentru că în Galia ajunseseră trupe romane dinspre insulele Britanice în ajutorul uzurpatorului Constantin al III-lea. Forțând trecătorile din Pirinei, aceste popoare au pătruns în Peninsula Iberică (409), aproape lipsită de apărare, și timp de doi ani au pârjolit țara. Apoi, în anul 411, invadatorii și-au repartizat pământurile hispanice; numai provinciile cele mai apropiate de Roma au rămas neocupate de barbari.

După moartea lui Alaric, vizigoții au părăsit Italia și s-au stabilit în sudul Galiei. Trecând peste neînțelegerile inițiale, Roma a hotărât să le furnizeze alimente în schimbul eliminării popoarelor stabilite în Hispania. Vizigoții s-au achitat cu conștiinciozitate de această sarcină, lichidându-i pe alani și pe vandalii silingi. Însă, când erau pe punctul de a se lansa împotriva Galiciei – unde se aflau vandalii asdingi

și suevii –, Roma, temându-se de puterea excesivă pe care o acumulară, a semnat cu ei un *foedus* (413) prin care aceștia se stabileau în regiunea Aquitania, având sarcina de a apăra această zonă de potențialii invadatori.

Dezmembrarea Imperiului Roman de Apus (423-476)

Situația imperiului până la invazia hunilor

În anul 423 moare împăratul Honorius, succedat la tron de vărul său, Valentinianus al III-lea. Pe durata domniei acestuia frâiele puterii s-au aflat, de fapt, în mâinile unui „favorit”, Aetius, un roman extrem de capabil care a luptat tenace pentru a evita – fără succes – prăbușirea imperiului, reușind, totuși, să-i prelungească viața și să îi ofere ultimele zile de strălucire.

Epoca lui Valentinianus al III-lea și a lui Aetius a fost urmată de dezmembrarea Imperiului de Apus, ajuns sub controlul diferitelor popoare germanice; la moartea celor doi controlul împăratului Romei abia dacă ajungea la Peninsula Italică.

În Galia, vizigoții își extindeau aria de influență în sud, în timp ce popoare noi – franci, alamani și burgunzi – depășeau granițele Rinului și ocupau zone din nord. În Peninsula Armoricană (actuala Bretania, în Franța) soseau bretoni, care fugeau din insulele britanice, din calea angliilor și a saxonilor.

În tot acest timp în Hispania s-a produs o confruntare între suevi și vandalii asdingi, care, obligați să părăsească Galicia, s-au îndreptat către Baetica. Au rămas aici mai mulți ani, până când au căpătat tehnica marinărească necesară pentru a traversa strâmtoarea Gibraltarului și pentru a explora nordul Africii (429-430), contând pe consiștământul generalului roman Bonifaciu, un dușman al lui Aetius care se gândea să îi folosească pe vandali în propriul interes. Însă regele vandal Genserich a pus stăpânire pe grâнарul Imperiului de Apus și a creat un regat recunoscut de Roma în mai multe tratate după ce a eșuat în recuperarea acestei regiuni vitale pentru Capitală. Marina vandală va rămâne stăpâna Mediteranei occidentale timp de mai mulți ani.

Suevii rămăneau singurul popor barbar în Hispania și, din reducta lor din Galicia, vor începe o expansiune – care coincide cu domnia lui Rekhila – care le-a asigurat controlul asupra Lusitaniei, Baeticii și, cu întreruperi, asupra zonei Cartaginensis, cu toate că au respectat întotdeauna zona Tarraconensis, cea mai romanizată și mai apropiată de Italia. Această politică de prudență a fost abandonată de Rekhario, fiul lui Rekhila, care va ataca Tarraconensis, provocând reacția Romei. Aceasta va încredința aliaților

Detaliu din basorelieful de pe obeliscul lui Teodosie. Acest împărat a menținut pacea cu vizigoții în timpul vieții sale.

pedepsirea îndrăzneii suevilor; o armată vizigotă a pătruns în peninsula, l-a învins pe Rekhario în bătălia de la râul Orbigo și a jefuit capitala regatului suev, Braga. În urma acestui dezastru suevii s-au repliat în Galicia, unde au dus o existență pașnică până la sfârșitul secolului al VI-lea, când au fost absorbiți de regatul vizigot din Toledo.

Tot în această perioadă romanitatea a pierdut insulele britanice. În urma retragerii legiunilor de aici pentru apărarea Italiei, insulele britanice vor rămâne fără trupe, iar populația se va trezi fără apărare în fața atacurilor picților și scoților și a invaziilor angliilor, iuților și saxonilor. Necesitatea apărării a cauzat reparația vechilor structuri celtice ale clanurilor, iar populația se va replea către Țara Galilor (Wales) sau va emigra, stabilindu-se în Peninsula Armoricană, inclusiv în Galicia.

Invazia hunilor: Attila

Însă cea mai dură probă pe care a trebuit să o treacă Imperiul de Apus în această perioadă a fost atacul hunilor conduși de Attila. Sub conducerea lui Mundziuch și Rúa, tatăl și, respectiv, unchiul lui Attila, se formase un adevărat imperiu hun cu baza teritorială în Panonia, de unde amenința atât Imperiul Roman de Răsărit, cât și pe cel de Apus.

Detaliu al unei miniaturi din secolele X-XI în care apare Papa Leon I, una dintre figurile cele mai importante ale epocii sale. Acest papă i

s-a opus cu succes lui Genserich și a obținut retragerea lui Attila, căpetenia hună care a amenințat Roma cu oștile sale.

Forța acestui imperiu provenea de la cavaleria agilă și neobosită și de la arcași, nucleul armatei, în care erau incluse contingentele popoarelor supuse. Când a ajuns la putere, Attila a decis să exploateze această putere militară pentru a obține de la Imperiul Roman de Răsărit impozite mari în schimbul neatacării acestuia de către huni. Însă ajungerea la tron a unui împărat energic, Marcian, îl va determina pe Attila să își mute atenția către Imperiul Roman de Apus.

Attila reprezenta un pericol și pentru popoarele germanice care se așezaseră pe teritoriul Imperiului, astfel că, atunci când hunii au invadat Galia (451), Aetius a putut să conteze nu doar pe legiunile romane, ci și pe trupele de franci, burgunzi și, mai ales, de vizigoți, cu care a reușit să îi înfrângă pe invadatori în bătălia de pe Câmpiile Mauriace sau Catalaunice. Însă acest obstacol nu a fost atât de grav încât să îl împiedice pe Attila să se retragă la bazele sale din Panonia și să atace în anul următor Italia. Va distruge Aquileia – ai cărei locuitori se vor refugia în insulele din Marea Adriatică, unde vor înțemeia orașul Veneția – și vor amenința Roma, care s-a salvat de la jaf prin intervenția papei Leon I, prin plata unui tribut mare și, poate, datorită amintirii superstițioase a lui Alaric. Este posibil ca decizia lui Attila să fi fost influențată și de vestea că Marcian îi ataca bazele din Panonia. Moartea lui Attila, în anul 453, a însemnat dispariția pericolului hun în urma dezintegrării confederației de popoare care formaseră acest imperiu. Însă Roma nu s-a putut bucura de acest moment de respiro pentru că atât Aetius,

cât și Valentinianus al III-lea au murit asasinați la puțin timp după (454 și 455).

De la sfârșitul pericolului hun până la ultimul împărat roman

Anii de după dizolvarea Imperiului de Apus vor fi guvernați de anarhie în Italia și de consolidarea popoarelor germanice stabilite în interiorul imperiului. În ceva mai mult de douăzeci de ani s-au succedat la tronul Romei nouă împărați, însă cei care au exercitat în fapt această funcție în mod succesiv au fost două căpetenii barbare, Ricimer și Odoacru. Între timp, vizigoții și-au extins hegemonia în sudul Galiei, controlând zona Provence, stabilind capitala regatului la Toulouse și pătrunzând în Hispania prin trimiterea de trupe militare. La rândul lor, burgunzii și-au consolidat puterea în valea râului Rhone, iar conducerea romană a regiunii Paris și-a căpătat independența și a creat un regat galo-roman. În nordul Africii, vandalii, asumându-și rolul de răzbnători ai împăratului Valentinianus al III-lea, și-au extins dominația în insulele Baleare, în Corsica și Sardinia, ajungând să atace Sicilia și chiar Roma.

În fața evidentei disoluției, Odoacru l-a detronat pe ultimul împărat al Romei, Romulus Augustulus, și a trimis însemnele imperiale la Constantinopol (476), recunoscând astfel puterea și prestigiul împăratului de Răsărit. De golul de putere produs în Italia și insuficient gestionat de Odoacru vor profita ostrogoții, care, după disoluția imperiului hunilor, își vor recupera independența și vor stabili o alianță cu Constantinopolul pentru a obține guvernarea Italiei de la împăratul bizantin, Zenon. O campanie rapidă i-a permis lui Teodoric, regele ostrogoților, să îl învingă pe Odoacru și să capete controlul asupra Peninsulei Italice, unde a format un regat care s-a menținut până la mijlocul secolului al VI-lea. În acest fel, au ajuns sub controlul popoarelor barbare toate regiunile care reveniseră Imperiului de Apus la repartizarea lui Teodosie.

A doua etapă a invaziilor (secolele V-VI)

După primul val de invazii care a măturat Imperiul de Apus a urmat un grup de popoare germanice mai puțin cunoscute, mai puțin aventuriere. Înaintarea acestora a fost lentă, însă constantă,

Figura unui războinic din epoca francilor, reprezentat într-un mormânt din Nieder Dollendorf (Germania). Francii proveneau din-

tr-o grupare de triburi influențate simțitor de cultura și obiceiurile romanilor, cu care avuseseră relații comerciale intense.

încercând să nu piardă contactul cu bazele de plecare situate dincolo de *limes*. Nu erau propriu-zis invadatori violenți, ci mai degrabă coloniști din mediul rural, care vor ocupa întinderi vaste în mod permanent, fenomen care va genera o regresie a latinității și un progres al germanismului. Dintre aceștia, cei mai importanți au fost francii, alamanii și bavarii.

Francii

Francii proveneau dintr-o grupare de triburi așezate pe malul Rinului Inferior, deplasate ca urmare a presiunii romane și a popoarelor germanice din interior. Erau împărțiți în două mari grupuri, salienii, care locuiau în actuala Belgie, în jurul orașului Tournai, și ripuarii, stabiliți în apropierea Rinului. Francii au fost profund influențați de latini în urma schimburilor comerciale pe care le întrețineau cu Imperiul Roman. După participarea la marea invazie din anul 406 și începând de la mijlocul secolului al V-lea, ei vor profita de granița slăbită a Rinului pentru a ocupa regiuni întinse în nordul Galiei. Coexistența unor regi în aceeași perioadă – dintre care cel mai important a fost Childeric – denotă lipsa de unitate politică a acestui popor.

De-abia în jurul anului 480 francii vor ajunge în prim plan: căpetenia unuia dintre aceste grupuri, Clodoveu, a reușit să îi unească sub conducerea sa pe salieni și a început o îndelungată politică de expansiune în urma căreia a reușit să controleze aproape întreaga Galie. Galo-romanii din zona Parisului au fost primii care au căzut sub puterea francă după învingerea căpeteniei lor, Siagrius, în bătălia de la Soissons. Mai târziu, alamanii și turingienii, învinși la Tolbiac, și-au văzut întreruptă expansiunea către sud și au fost nevoiți să recunoască suveranitatea francă. Ultimii învinși vor fi vizigoții, care vor pierde controlul asupra centrului și sudului Galiei și care vor părăsi țara după înfrângerea lui Alaric al II-lea în bătălia de la Vouillé. Doar burgunzii s-au menținut departe de conflict, grație unui pact semnat între regele Gundabald și Clodoveu, garantat de căsătoria monarhului franc cu o prințesă burgundă, Clotilda. Sub influența acesteia va accepta Clodoveu creștinarea și, odată cu el, o bună parte din popor va trece la noua confesiune. Această strategie i-a atras simpatia și acordul galo-romanilor și va fi hotărâtoare în lupta împotriva vizigoților arieni.

Alamanii și bavarii

Stabiliți între Dunărea de Sus și Rinul Mijlociu, alamanii se constituie ca popor – asemenea francilor – ca rezultat al regroupării mai multor triburi. Expansiunea lor către sud și sud-est i-a determinat să se așeze pe malul stâng al Rinului, în actualele regiuni Alsacia și Palatinat. Când au încercat să pătrundă în Galia s-au lovit de franci, care i-au înfrânt la Tolbiac. După acest moment s-au îndreptat către Italia, nu atât din dorința de a o cucerii, ci mai degrabă pentru prada de război. La sfârșitul secolului al VI-lea îi întâlnim în Elveția, unde au dus o viață semi-autonomă până când au sfârșit prin a se integra în poporul german.

Despre bavarii există informații doar de la mijlocul secolului al VI-lea, când s-au stabilit în regiunea care și-a primit numele de la ei, Bavaria. Aici au conviețuit cu populația romană. În fața pericolului pe care îl reprezentau avarii, situați în următoarea cuvătă du-năreană, bavarii au acceptat protectoratul francilor și, în afara unor momente de neînțelegere, au păstrat bunele relații până în Evul Mediu.

CONSECINȚELE INVAZIILOR. SINTEZA ROMANO-GERMANICĂ

Dacă invaziile barbare ar fi avut loc în secolul I, consecințele ar fi fost total diferite de cele care s-au produs în secolele al V-lea și al VI-lea. O ciocnire între

Detaliu al unei ilustrații din Marile cronici ale Franței din secolul al XIV-lea. Înfățișează botezul regelui merovingian Clodoveu, care

s-a convertit la catolicism și care s-a bucurat de puterea Bisericii. Dimpotrivă, alți regi barbari au optat pentru arianism.

germanii descriși de Tacit și romanii din vremea lui Augustus ar fi avut probabil drept rezultat exterminarea uneia dintre cele două civilizații și moartea sau sclavia pentru populațiile învinse. Însă în secolul al V-lea nici romanii nu mai beneficiau de structurile din secolul I, nici germanicii nu mai erau barbarii sălbatici și necunoscuți cu care se confruntau Varrus sau Germanicus, ci, ajunși aici, fuseseră influențați de romanitate într-o măsură mai mică sau mai mare. Prin urmare, atunci când contactele dintre cele două civilizații s-au îndesit, fenomenele de transformare și de evoluție au prevalat asupra acelor distructive. Sinteza care a adunat caracteristicile proprii celor două civilizații va reprezenta baza unei noi civilizații, cu o amprentă personală, anume civilizația occidentală medievală. Evident că gradul de fuziune nu a fost identic în toate locurile, dimpotrivă, sinteza a fost mai profundă în locurile unde germanicii și romanii conviețuiseră mai mult timp împreună (Galia sau Hispania); în alte zone, precum Italia sau nordul Africii, răstimpul scurt al conviețuirii și sosirea altor invadatori vor împiedica maturizarea acestei noi civilizații sau o vor împinge pe panta regresului.

În această sinteză Roma a adus elemente precum ideea imperialității, aparatul administrativ cu diferitele sale niveluri, organizarea economică și socială proprie Imperiului, cultura clasică și limba latină (chiar dacă destul de degradate), în timp ce popoarele barbare au furnizat idei și realități precum regalitatea, conceptul patrimonialității Statului, preponderența cavaleriei în armată, dezvoltarea legăturilor de dependență personală și câteva contribuții în domeniul lingvistic (antroponimia și toponimia) și literar (gustul pentru epopee).

Fuziunea dintre cele două culturi nu s-a realizat imediat; în primele etape, romanii și germanicii au coabitat ignorându-se reciproc și evitând amestecurile, mai ales că civilizațiile lor erau atât de diferite: germanicii preferau izolarea, conștienți fiind de inferioritatea lor numerică și de riscul de a dispărea ca popor și ca civilizație prin amestecul cu romanii, mult mai numeroși și mai culti. Se deosebeau și prin religie, prin dualitatea legilor, care se traducea în superioritatea juridică a elementului germanic față de elementul roman, și prin stilurile diferite de viață. Trecerea timpului a operat modificările necesare pentru ca aceste elemente ostile să fie

marginalizate și să dispară: convertirea barbarilor la catolicism, adoptarea limbii latine ca limbă comună – chiar dacă amestecată cu germanisme –, apariția primelor coduri de legi comune pentru romani și germani, apropierea treptată a stilurilor de viață, conviețuirea la Curtea a aristocrației romane și a nobilimii barbare, recrutarea în armată fără discriminare de rasă.

NOILE REALITĂȚI POLITICE ÎN OCCIDENT. REGATELE BARBARE

REGATUL VANDAL DIN NORDUL AFRICII

Din punct de vedere cronologic, regatul vandal a fost primul care s-a format în interiorul Imperiului Roman de Apus. În bună măsură, a fost opera personală a regelui Genseric, care și-a mutat poporul din Baetica până în nordul Africii (429-430), cucerind una dintre provinciile cele mai bogate și mai renumite pentru agricultura cerealiară și cu cel mai ridicat nivel de romanizare. Faptul că dispunea de o flotă i-a permis lui Genseric să controleze insulele Mediteranei occidentale și să atace chiar și Roma după moartea lui Valentinianus al III-lea.

Genseric a instaurat un adevărat despotism militar în nordul Africii, comportându-se precum căpetenia unei bande care își susține puterea prin forță

Dreapta, sus: frescă din secolul al V-lea descoperită la Napoli (Italia), reprezentând o femeie într-o ipostază de rugăciune. Sfârșitul Imperiului Roman (și al

Imperiului Roman de Apus) coincide cu apogeul Bisericii. Mai jos: mozaic roman din secolul al IV-lea, descoperit în Bizerta (Tunisia), așezare vandală.

armelor, fără să țină cont de legile ospitalității. A confiscat cele mai bune pământuri din zona litoralului, gest care a generat renașterea puterilor berbere locale, care vor ajunge să se confrunte în mod repetat cu acești invadatori și să îi învingă din ce în ce mai des spre sfârșitul perioadei vandale. Arian înfocat, Genserich a dus o politică de persecuție împotriva catolicilor și s-a opus oricărui tip de fuziune între invadatori și invadați, atitudine care a făcut imposibilă crearea unor interese comune și a menținut viu sentimentul de oprimare al indigenilor.

În ciuda politicii segregacioniste, invadatorii au fost seduși treptat de cultura romană. Unicul element distinctiv, care menținea vie identitatea vandală în fața celei romane, era religia. Tocmai de aceea, atunci când Hilderic, nepotul lui Genserich, a răsturnat situația printr-o politică de bună înțelegere cu catolicii, acest fapt a fost interpretat de vandalii radicali drept o trădare. În consecință, Hilderic a fost detronat și înlocuit cu arianul Gelimer.

Acesta va fi pretextul de care avea nevoie Iustinian pentru a declara război regatului vandal și pentru a încerca recuperarea nordului Africii. O armată condusă de Belisarius I-a învins pe Gelimer la Tricamarum și Decimum (533) și a pus capăt nu doar regatului, ci și poporului vandal, ai cărui supraviețuitori, incluși în armata bizantină, au fost trimiși să lupte pe frontul persan.

Recucerirea iustiniană nu a instaurat o perioadă de pace în nordul Africii. Bizantinii nu au fost acceptați de populația indigenă, care, deși suportase jugul puterii vandale timp de un secol, nu îi considera drept „eliberatori” pe frații întru cultură și credință. Dimpotrivă, bizantinii erau noii invadatori, cu un sistem fiscal la fel de oneros sau chiar mai oneros decât cel anterior. La rândul lor, populațiile din interior cunoscuseră o perioadă îndelungată de independență și refuzau să accepte din nou stăpânirea romană sub forma administrației bizantine, așa încât campaniile întreprinse împotriva lor nu vor avea succes. Pe durata următoarelor decenii, Bizanțul nu a fost capabil să creeze niște legături puternice între Cartagina și Constantinopol, astfel că atunci când s-a produs invazia musulmană, la sfârșitul secolului al VII-lea, populația autohtonă nu a opus rezistență, ba chiar i-a acceptat pe islamici de bunăvoie.

EXPERIENȚA OSTROGOTĂ ÎN ITALIA

Ostrogoții și Teodoric

Venirea ostrogoților s-a produs la o dată târzie, în anul 489, an în care Teodoric și-a condus poporul către această țară și, după o scurtă campanie împotriva lui Odoacru, a reușit să controleze întreaga peninsulă. Sosirea lor nu a însemnat o etapă de distrugere, dimpotrivă. Teodoric își petrecuse o bună parte din tinerețe în Bizanț drept garanție și, captivat de cultura romană, era dispus să contribuie la păstrarea acestei civilizații. În fața populației italiene Teodoric s-a prezentat drept restaurator al puterii romane, trimis de împăratul bizantin, și și-a justificat guvernarea cu titlurile pe care i le acordase Constantinopolul. Administrația și magistraturile civile existente în Imperiul de Apus au fost reocupate de cetățeni romani, iar în capitală Senatul și-a reluat activitatea. S-au inițiat lucrări publice pentru a repara distrugerile, s-a împărțit grâu gratuit populației și s-au organizat spectacole în circ, într-o vreme în care cultura clasică își producea ultimele opere (Cassiodor și Boethius), iar religia catolică cunoștea o etapă de libertate și toleranță, în ciuda arianismului ostrogoților.

Această politică de respect și înțelegere față de romani răspundea proiectului de a forma o alianță romano-gotică care să fundamenteze noul regat. Teodoric a avut colaboratori puternici în aristocrația romană (Boethius, Cassiodor, Simachus), convinsă fiind că reușita acestui vis va avea efecte benefice. Roma contribuia cu experiența administrativă și cu superioritatea culturală, iar invadatorii cu forța militară. „Proiect comun” nu însemna în acest caz o fuziune romano-gotică. Fiecare comunitate trăia separat, căsătoriile mixte erau interzise, iar ostrogoții, atunci când se stabileau în orașe, o făceau în cartiere separate. Elementul coagulant, punctul de convergență era Teodoric, care apărea ca vice-împărat în fața romanilor și ca rege în fața poporului său. El justifica segregarea prin conservarea culturii în fața contaminării barbare, pe de-o parte, și prin menținerea coeziunii ostrogoților, pe de altă parte.

Conștientizarea slăbiciunii și a dependenței față de Bizanț l-a impulsionat pe Teodoric să stabilească un eșafodaj complex de alianțe cu alte popoare de neam germanic în scopul constituirii unui bloc capabil să contrabalanseze în Occident prestigiul Imperiului de Răsărit și să garanteze pacea în această zonă întinsă. O rețea densă de căsătorii (solidaritatea familială era cea mai bună garanție a înțelegerii) a introdus în acest sistem franci, vizigoți, burgunzi, vandali și turingieni. Bizanțul a răspuns la provocare și a potențat dorințele expansioniste ale regelui

REGII ITALIEI DE LA CĂDEREA IMPERIULUI ROMAN PÂNĂ LA CUCERIREA BIZANTINĂ

Romulus Augustus, ultimul împărat al Apusului	476
---	-----

Rege herul

Odoacru	476-493
---------	---------

Regii ostrogoți ai Ravennei

Teodoric	493-525
Atalaric, regentă Amalasunta	525-534
Teodat	534-536
Vitigis	536-539
Hildibald sau Teodobald	540-541
Eraric	541
Totila	541-552
Teyas	552-553
Iustiniano, împărat roman din Orient	552-565
Iustin II	565-568

franc, Clodoveu, căruia i-au fost acordate titluri imperiale. În același timp, a dus o politică de intrigi printre patricienii romani pentru a destabiliza armonia existentă în Italia, obligându-l pe Teodoric să adopte măsuri nepopulare (executarea câtorva colaboratori italieni acuzați de trădare, persecuție împotriva catolicilor), măsuri care i-au subrezit decisiv succesele deja obținute și planurile pe termen lung.

Criza ostrogotă în Italia

Moartea lui Teodoric (526) a sporit contradicțiile interne care vizau proiectul său politic: ostrogoții pretindeau un control mai mare al puterii, în consonanță cu supremația militară, în timp ce populația italiană își îndrepta privirea înspre Bizanț pentru ca acesta să o elibereze de barbarii arieni, din ce în ce mai mulți și mai asupritori. Asasinarea reginei Amalasunta, fiica și moștenitoarea lui Teodoric și beneficiara sprijinului catolicilor, i-a oferit lui Iustinian pretextul pentru a acționa. O armată condusă de Belisarius i-a învins pe ostrogoți și a recuperat dominația asupra Italiei, începând cu anul 535, răzbușându-nu doar moartea reginei, ci și eșecurile din secolul al V-lea. Însă, în anul 540, profitând de criza generală din Imperiul Bizantin, luptele au reizbucnit în Italia. Ostrogoții aveau în frunte o căpetenie carismatică, Totila, care i-a obligat pe generalii bizantini Narses și Mundus să întreprindă campanii îndelungate și costisitoare pentru a obține, în jurul anului 554, controlul total al unei țări distruse de atâția ani de război.

Detaliu al așa-numitului Altar al lui Ratchis, lucrare lombară din secolul al VIII-lea care reflectă cele trei influențe culturale ale popoarelor barbare: cea

proprie, cea latină occidentală și orientală și cea creștină. Lombarzii, de origine germanică, i-au mutat pe bizantini în Peninsula Italică.

Așa cum se întâmplase și în nordul Africii, prezența bizantină în Italia nu s-a bucurat de primirea sperată. Populația se va plânge de puternica presiune fiscală impusă de Constantinopol, aristocrația romană va rămâne în exil și își va pierde calitatea de protagonist pe care o avusese în vremea lui Teodoric, iar Biserica se va simți oprimată de cezaropapismul practicat de împărații din Orient. Lipsită de sprijinul local, prezența bizantină în Italia va intra în criză începând cu anul 568, când un alt popor de neam germanic, lombarzii, s-a lansat asupra peninsulei și a reușit să se stabilească în forță în Lombardia, controlând câteva regiuni din Centru și din Sud (ducatele din Spoleto și Benevento). Italia va rămâne împărțită între bizantini și lombarzi, iar fragmentarea politică a acestei țări va fi o constantă a istoriei sale viitoare.

GALIA MEROVINGIANĂ

Domnia lui Clodoveu

Crearea regatului franc al Galiei nu a fost rezultatul unei campanii militare strălucite sau al unui noroc, ci al unui proces de expansiune care a durat aproximativ un secol, chiar dacă momentul său critic coincide cu cei douăzeci și cinci de ani ai domniei lui Clodoveu, personaj contemporan cu Teodoric și, la fel ca acesta, protagonist în formarea unui regat germanic.

Stabilirea francilor în nordul Galiei a început în jurul anului 440 sub semnul fragmentării politice și al colonizării agrare. Doar începând cu anul 480, prezența unui personaj singular, Clodoveu, a reușit să grupeze în jurul său întregul popor salian, care a pornit un proces de expansiune fulminantă, de negândit cu câțiva ani în urmă. Evenimentele care marchează această evoluție sunt victoriile de la Soissons (486), Tolbiac (496) și Vouillé (507), obținute împotriva galo-romanilor din zona pariziană, împotriva alamanilor, a căror expansiune către sud-vest a fost întreruptă, și, respectiv, împotriva vizigoților, care și-au pierdut toate teritoriile pe care le controlau în zona centrală și în sudul Galiei, păstrând un teritoriu mic – Septimania – datorită intervenției protectoare a ostrogotului Teodoric. Doar regatul

Bourgogne, situat în estul Galiei, rămânea în afara dominației francilor, dar și cu acesta Clodoveu a stabilit o alianță consfințită prin căsătoria cu o prințesă burgundă.

În ultimii ani ai domniei sale, Clodoveu a obținut supunerea francilor ripuari din Köln și a celor situați între Rin, Meuse și Mosel, ceea ce a permis lărgirea regatului său către nord.

Domnia lui Clodoveu nu a presupus doar o expansiune semnificativă a dominației francilor în Galia, ci și începuturile fuziunii dintre invadatorii și locuitorii provinciilor romane. Acceptarea catolicismului de către rege și nobilime într-o ceremonie care a avut loc la Reims marca punctul de plecare al colaborării dintre galo-romani și franci, uniți de aceeași credință. Odată ruptă bariera religioasă, s-a produs unitatea legislativă a dreptului public, chiar dacă în chestiunile private fiecare popor a continuat să se conducă după propriile legi. Regatul franc se întemeia astfel pe o bază socială largă și pe o unitate a intereselor care a înlesnit fuziunea și a împiedicat orice altă încercare de recucerire întreprinsă de Bizanț.

Decadența merovingienilor

La moartea sa, Clodoveu a împărțit regatul între fiii săi, a căror bună înțelegere a făcut posibilă continuitatea expansiunii france, care a inclus Bourgogne (532-535) și Turingia (531) și care, profitând de slăbirea puterii ostrogote, a reușit cedarea regiunii Provence, obținând în acest fel o largă deschidere la Mediterană. Moartea fraților săi și vicisitudinile moștenirii au făcut ca întregul regat

MONARHII FRANCEZI AI DINASTIEI MEROVINGIENE

Clodion, rege	427 sau 428-448	Sigebert al III-lea, fiul lui Dagobert I, regele regatului Austrasia	634-656
Meroveus, fiu (?)	448-457	Clodoveu al II-lea, frate, regele regatelor Neustria și Bourgogne	639-657
Childeric I, fiu	457-481	Childebert, fiul lui Grimald, regele regatului Austrasia, uzurpator	656-657
Clodoveu I, fiu	481-511	Clotar al III-lea, fiul lui Clodoveu al II-lea, regele regatelor Neustria și Bourgogne	657-673
Teodoric I, fiu, regele regatului Austrasia	511-534	Childeric al II-lea, frate, regele regatului Austrasia în 663, al regatului Neustria	673-675
Teodebert, fiu, regele regatului Austrasia	534-547	Dagobert al II-lea, fiul lui Sigebert al III-lea, regele regatului Austrasia	674-679
Teodebald, fiu, regele regatului Austrasia	547-555	Teodoric al III-lea, fiul lui Clodoveu al II-lea, regele regatelor Neustria și Bourgogne	675-691
Clodomir, fratele lui Teodoric, regele regatului Orleans	511-524	Clodoveu al III-lea, fiu, regele regatelor Neustria și Bourgogne	691-695
Childebert I, frate, regele regatului Paris	511-558	Childebert al III-lea, frate, regele regatelor Neustria și Bourgogne	695-711
Clotar I, frate, regele regatului Soissons; regele tuturor regatelor france	558-561	Dagobert al III-lea, fiu, regele regatelor Neustria și Bourgogne	711-715
Caribert I, fiu, regele regatului Paris	561-567	Clotar al IV-lea, fiul lui Teodoric al III-lea (?), regele regatului Austrasia	715-719
Gontran, frate, regele regatelor Orleans și Bourgogne	561-593	Chilperic al II-lea, regele regatului Neustria, fiul lui Childeric al II-lea	719-720
Sigebert I, frate, regele regatului Austrasia	561-575	Teodoric al IV-lea, fiul lui Dagoberto al III-lea, regele regatelor Neustria, Bourgogne și Austrasia	720-737
Childebert al II-lea, fiu, regele regatului Austrasia, în anul 593 regele regatelor Orleans și Bourgogne	575-597	Interregn – Charles Martel, guvernatorul regatelor Neustria și Austrasia	737-742
Chilperic I, fratele lui Sigebert, regele regatului Soissons, mai târziu al regatului Tournai	581-584	Childeric al III-lea, fiul lui Chilperic al II-lea, regele regatelor Neustria, Bourgogne și Austrasia	742-752
Teodebert II, fiul lui Childebert al II-lea, regele regatului Austrasia	597-612		
Teodoric al II-lea, frate, regele regatelor Orleans și Bourgogne	596-613		
Sigebert al II-lea, fiu, regele regatului Austrasia	613		
Clotar al II-lea, fiul lui Chilperic I, rege unic	613-629		
Dagobert I, fiu, regele regatului Austrasia (623), al regatului Neustria, al regatelor Bourgogne și Soissons	629-639		
Caribert al II-lea, frate, regele regatului Aquitania	630-631		

franc să se unifice sub conducerea lui Clotar I, care l-a împărțit apoi, din nou, între fiii săi. Procesul de împărțire-unificare s-a repetat în mai multe rânduri (Clotar al II-lea, Dagobert), cu variația unor relații violente între diferitele regate rezultate, ale căror cumplite războaie au fost descrise de Grigore din Tours.

Consecințele acestor împărțiri și confruntări s-au cristalizat în două fenomene de o importanță colosală pentru istoria ulterioară a Franței. Pe de-o parte, au apărut entități regionale diferențiate: Neustria (zona dintre râul Loire și Champagne, puternic romanizată), Austrasia (regiunea nord-estică, preponderent germanică), Bourgogne (vechea patrie a regatului burgund) și Aquitania (cu o puternică rezistență la stăpânirea francă și cu tendințe clare de independență). Însăși monarhia francă a acceptat aceste realități în momentele în care regatul era unificat, numind guvernatori în fiecare dintre aceste zone – „majordomii palatului” – și, deseori, chiar și un rege propriu, cum a procedat Clotar al II-lea cu fiul său, Dagobert, pe care l-a numit rege al Austrasiei.

Pe de altă parte, războaiele civile și distribuția teritorială au constituit oportunități excelente pentru nobile, care a profitat pentru a-și mări puterea și bogăția prin vânzarea sprijinului și a fidelității în schimbul funcțiilor și, mai ales, în schimbul pământurilor din patrimoniul regal. Clotar al II-lea a fost nevoit să acorde acestei aristocrații france controlul monarhiei (*Decretum Clotarii*) pentru a conta pe colaborarea lor în războaie și în guvernarea dificilă a regatului. Începând din anul 639, data morții

lui Dagobert, dinastia merovingiană a intrat într-un proces de decadență – inclusiv biologică –, astfel încât monarhii din această perioadă au fost catalogați drept „regii trândavi”. Slăbirea Coroanei a permis ascensiunea majordomilor palatului, dintre care unul a reușit să accedă la tronul franc la mijlocul secolului al VIII-lea, dând naștere dinastiei carolingiene, creatoare a imperiului cu același nume.

ANGLO-SAXONII ÎN ANGLIA

Prezența romană în insulele britanice datează dintr-o perioadă târzie și nu a fost niciodată suficient de profundă încât să determine dispariția culturii celte și bretonne care existase în Arhipelag. Plecarea legiunilor romane la începutul secolului al V-lea a lăsat Marea Britanie fără apărare și a obligat populația bretonă să se organizeze după formele politice tradiționale pentru a se apăra atât de alte popoare celtice (picții din nord, scoții din Irlanda), cât și de incursiunile angloilor, iuților și saxonilor, veniți dinspre nordul Europei. Incapacitatea populației bretonne de a forma o entitate politică puternică s-a tradus în războaie civile interne care au înlesnit reușita invadatorilor în asemenea măsură încât scoții au reușit să se stabilească în nordul Marii Britanii (zonă căreia îi vor da numele de Scoția), amestecându-se cu picții și formând regatul Dalriada, în contact permanent cu Irlanda. Germanicii și-au întemeiat primele așezări pe teritoriul englez îndepărtându-i pe